

УДК 327 (81+6)

Тетяна Богданова, Надія Дольна

БРАЗИЛЬСЬКО-АФРИКАНСЬКИЙ ДІАЛОГ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ДІЛМИ РУССЕФФ (2011-2013 рр.)

Розвиток відносин Бразилії з африканськими країнами традиційно обумовлюється тісним переплетінням історичних доль – ще з часів військового режиму 1964-1985 рр. і до наших днів бразильське керівництво надає зв'язкам з державами Африки одне з пріоритетних місць у своїй зовнішній політиці, розглядаючи їх як безпосередню сферу свого впливу. З 1 січня 2011 року змінилося керівництво Федеративної Республіки Бразилії, проте не змінилася серйозність підходу до африканського вектора зовнішньої політики, адже серед головних зовнішньополітичних орієнтирів країни на наступні роки було окреслено співробітництво по лінії Південь – Південь, тобто Ділма Руссефф розставила акценти на відносинах з Африканським континентом у тому числі.

Слід зазначити, що тематика африканського вектора зовнішньої політики Бразилії за президентства Д. Руссефф досі залишається невисвітленою серед вітчизняних дослідників. Щодо російської наукової школи, то вона може похвалитися хіба що публікацією співробітника Інституту Латинської Америки РАН – В. Сударева [1], яка опосередковано торкається даної теми та присвячена висвітленню позарегіональних зв'язків Бразилії загалом.

Зважаючи на це, особливу цінність становлять праці бразильських дослідників. Так, особливістю монографії Р. Антоніо де Ассіса «Зовнішня політика Бразилії щодо Африканського континенту» [2] є те, що вона хронологічно зачіпає перший рік президентства теперішнього очільника країни, і даний факт набуває особливої ваги, зважаючи на невелику кількість монографій, які хоча б побічно торкалися теми зовнішньополітичних орієнтирів Д. Руссефф: розкриття даного питання обмежується лише науковими публікаціями А. Серво [3], Р. Ейраса [4], К. Гіакагліа [5].

Отже за мету статті автори ставлять ви-

світлення африканського вектора зовнішньої політики Бразилії за президентства Д. Руссефф та окреслення ключових сфер та суб'єктів співробітництва, а також з'ясування перспектив бразильської зовнішньої політики.

Підтвердженням прихильності адміністрації теперішнього президента до діалогу з ПАЛОП (*португ. PALOP: Países africanos de lingual oficial portuguesa* – регіональна організація, що об'єднує усі португаломовні країни Африки) став її візит протягом 17-19 жовтня 2011 року до Анголи та Мозамбіку, у рамках якого очільник Бразилії зустрілася із президентом Мозамбіку Армандо Гебузою. Сторони, зокрема, обговорили проект нового договору про технічне співробітництво, що покликаний зробити двосторонню співпрацю більш ефективною та динамічною.

Нагадаємо, що Угода про технічне співробітництво між Федеративною Республікою Бразилія та Республікою Мозамбік була підписана ще 15 вересня 1981 р. Президент відзначила, що станом на кінець 2011 р. програма двостороннього технічного співробітництва складається з 21 діючого проекту та дев'яти таких, щодо яких ведуться переговори. У рамках зустрічі було розпочато і декілька проектів, а саме: «Модернізація соціального забезпечення у Мозамбіку», «Юридична підготовка суддів», «Програма дистанційного навчання щодо здоров'я жінок, дітей і підлітків Мозамбіку», на реалізацію яких бразильський уряд планує виділити \$2,2 млрд. [6].

Важливими темами зустрічі стали освітні проекти, так у Мапуту вирішено відкрити Центр професійної підготовки. Крім того, було зазначено про необхідність реструктуризації збройних сил Мозамбіку, а також про розширення місць у військових училищах Бразилії для мозамбіцьких студентів.

Бразильська делегація також відвідала

Педагогічний університет у Мапуту – перший іноземний навчальний заклад, який став філіалом Відкритого університету Бразилії. Було підсумовано, що протягом реалізації даної програми у ній взяли участь більше 7000 студентів і їх кількість планується збільшуватися і надалі.

Зважаючи на той факт, що Мозамбик входить до десятки країн, найбільш постраждалих від вірусу СНІДу у світі (близько 15% дорослого населення вважається ВІЛ-позитивним, що складає 1,7 млн. населення з 22 млн. жителів у цілому), ще з 2003 р. за сприяння уряду Бразилії та провідних бразильських науковців і підприємців у країні було відкрито завод антиретровірусних препаратів. Підсумовуючи діяльність даного підприємства, Д. Руссефф відзначила, що воно робить важливий внесок у подолання хвороби не лише у Мозамбіку, а й на Африканському континенті загалом.

Не оминули Д. Руссефф та А. Гебуза й енергетичного питання: «Для того, щоб перетворити країни Півдня на більш гнучкі та незалежні в енергетичній політиці, необхідно диверсифікувати їх енергетичну матрицю шляхом більш широкого використання альтернативних і поновлювальних джерел енергії» [6], – зазначила очільник Бразилії. Також було наголошено на тому факті, що протягом останніх років бразильські інвестиції у гірничодобувну й енергетичну галузі африканського партнера стабільно зростають.

Одна з цілей візиту Д. Руссефф до Мозамбіку – розширення двосторонніх торговельних відносин. Якщо, у період з січня по серпень 2010 року обсяг торгівлі склав \$25 млн., то за той же період 2011 року він перевищив \$60 млн. [7].

Відходячи від обговорення суто двостороннього співробітництва, президенти перейшли до питань, що стосуються співпраці по лінії Південь – Південь, глобального управління, реформи багатосторонніх інститутів, світової фінансової кризи.

Перебуваючи в Анголі, Ділма Руссефф обговорила із президентом країни проблеми швидких темпів розповсюдження ВІЛ-СНІД і шляхи боротьби із поширенням наркотиків у країні. Президент відвідала спільне ангольсько-бразильське біоенергети-

чне підприємство «БіоКом».

Виступаючи перед його робітниками Д. Руссефф зазначила, що спільний ангольсько-бразильський проект вже дав перші результати: Анголі вдалося не лише скоротити імпорт цукру фактично до нульового рівня, а й суттєво збільшити можливості експорту етанолу на європейський ринок; у країні збільшилася кількість робочих місць (у рамках проекту вже було створено близько 500 робочих місць, процес триває і нині) та значно розширилася зовнішня торгівля; розширення послуг електропостачання у сільській місцевості, адже процес виробництва етанолу генерує надлишкову електроенергію. Крім того, є й потенційні вигоди від реалізації проекту для навколишнього середовища, так як виробництво етанолу в Анголі дозволить у разі скоротити викиди вуглекислого газу й, отже, призведе до зниження забруднення повітря [3].

Зважаючи на те, що проблема утворення промислових робочих місць у сільській місцевості, очікування соціальних та економічних вигод – головна мета проекту, його можна вважати більш, ніж успішним.

Про інтенсивність бразильсько-ангольського діалогу у 2013 р. свідчать низки двосторонніх зустрічей на міністерському рівні. Так, 10-12 квітня 2013 р. Бразилію відвідала ангольська делегація на чолі з міністром геології та гірничої справи Анголи Ф. Кейрушем. На зустрічі зі своїми бразильськими колегами він заявив про необхідність відновлення діяльності Спільної комісії з координації співробітництва між Міністерством геології та гірничодобувної промисловості Анголи та бразильським Міністерством енергетики. За результатами зустрічі було підписано Меморандум про співпрацю в енергетичній галузі.

11 квітня 2013 р. відбулася зустріч міністра оборони Анголи К. дос Сантоса та міністра закордонних справ Бразилії Селсу Аморіма, які підкреслили важливість підписання угоди про модернізацію військово-промислового комплексу Анголи. А протягом наступних тижнів офіційні представники обох країн, а також потенційні інвестори повторно зустрілися, щоб розро-

бити базу даної угоди.

23 квітня 2013 р. Ангола та Бразилія підписали угоду про підготовку технічних кадрів для обслуговування потреб ангольських спортсменів-параолімпійців і проходження стажування збірної у Бразилії, зважаючи на високі результати параолімпійської збірної Бразилії на олімпіаді у Лондоні 2012 р.: всього вона здобула 43 медалі, 21 з них золота, 14 срібних і 8 бронзових, у той час як Анголі вдалося завоювати лише одне золото та бронзу.

Говорячи про Кабо-Верде, варто зауважити, що країна має високий рівень розвитку у порівнянні з іншими країнами ПАЛОП і є другою за величиною ВВП на душу населення серед них. Крім того, цей невеликий архіпелаг розглядається як модель демократії в Африці. У порівнянні з іншими африканськими членами CPLP (*португ. CPLP, Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* – Співдружність португаломовних країн), Кабо-Верде має кращі результати за такими показниками: ефективність діяльності уряду, політична стабільність, дотримання верховенства закону та низький рівень корупції (навіть менший, ніж в деяких країнах ЄС – Латвії, Італії, Греції, Словаччині та Польщі) [4].

Серед основних двосторонніх проектів, на реалізацію яких Бразилія протягом останніх п'яти років інвестувала \$1,5 млн., варто відмітити такі: «Підтримка розвитку житлового будівництва Кабо-Верде», «Банк молока для новонароджених», програма інституційного зміцнення Агентства з регулювання лікарських засобів і продуктів харчування, яке здійснює контроль за якістю харчових продуктів і лікарських засобів і цінами на них [2].

Восени 2012 р. відбувся офіційний візит Д. Руссефф до Кабо-Верде, протягом якого бразильський президент разом зі своїм африканським колегою Ж.К. Фонсекою обговорили такі актуальні для країни проблеми: боротьба з піратством, організованою злочинністю та торгівлею наркотиками та людьми для перетворення «атлантичного коридору», який з'єднує Кабо-Верде та Бразилію у територію миру та безпеки.

Говорячи про співробітництво Бразилії із ще однією португаломовною країною –

Гвінеєю-Бісау – слід зазначити, що бразильські інвестиції до країни протягом президентства Луїс Інасіу Лула да Сілви та Ділми Руссефф вже склали близько \$20,8 млн. [8]. Угода про технічне співробітництво між Урядом Федеративної Республіки Бразилія та Урядом Республіки Гвінея-Бісау була підписана 18 травня 1978 р. для того, щоб стимулювати відкриття нових можливостей для двосторонньої співпраці з питань, визнаних пріоритетними урядами двох країн: державне управління, суспільна власність, охорона здоров'я, освіта, професійна підготовка, готельний бізнес, сільське господарство, житлове будівництво, охорона довкілля, права людини. Станом на кінець 2011 р., відповідно до даного договору в Гвінеї-Бісау діяло вісім двосторонніх проектів (перепідготовка медичного персоналу, розвиток сільськогосподарського сектору, захист прав людини).

Також 2011 року на міністерському рівні було підписано Додатковий протокол до Основної угоди про науково-технічне співробітництво між урядами Бразилії та Гвінеї-Бісау у рамках реалізації проекту «Раціональне використання кеш'ю у цілях виробництва альтернативної енергетики».

Наймасштабнішим бразильським проектом є створення Центру підготовки сил безпеки Гвінеї-Бісау, договір про відкриття якого був підписаний у грудні 2009 р., за ініціативою бразильського уряду й основною метою якого було реконструювати та модернізувати оборонний сектор країни, яка протягом майже двох десятиліть страждала від громадянської війни. Станом на початок 2012 р. 70 офіцерів Гвінеї-Бісау з поліції громадського порядку, судової поліції та служби розвідки та безпеки вже пройшли навчання у рамках проекту [9].

Проте, фактично всі бразильські ініціативи були припинені у зв'язку з державним переворотом гвінейських військових, який відбувся 12 квітня 2012 р. Директор Бразильського агентства співпраці Марко Фарані пояснив, що з початку періоду політичної нестабільності, всі бразильські співробітники, які працювали над реалізацією двосторонніх проектів були повернені на батьківщину, щоб не піддавати їх життя ризику та нині залишається невідомо

мим, коли вони повернуться до Гвінеї-Бісау та чи повернуться взагалі.

Президент комісії ЕКОВАС Кадре Десіре Уедраого виступив із наступною заявою: «Комісія засуджує державний переворот у Гвінеї-Бісау та втручання військових у політичні справи держави, яке перервало поступове економічне зростання країни та призвело до політичної нестабільності» [10]. Він також позитивно оцінив дії уряду Бразилії, яка на рівних з ООН безперервно втілює проекти з відновлення конституційного порядку та становлення демократичних інститутів у Гвінеї-Бісау.

Бразильське технічне співробітництво з Сан-Томе та Принсіпі станом на 2012 р. включало у себе 17 проектів у галузі охорони здоров'я, освіти, зайнятості, соціальної інтеграції, культури, міського розвитку, соціально-економічної політики та навколишнього середовища, і розглядається урядами двох країн як успішний досвід співробітництва по лінії Південь–Південь.

Говорячи про бразильсько-південноафриканське двостороннє співробітництво, варто зупинитися на такій його важливій складовій як співробітництво у військовій сфері, адже за словами колишнього президента Бразилії Л.І. Лула да Сілви: «Наші країни прагнуть до будівництва справедливого, більш демократичного та багатопольярного світу, де основна роль відводиться країнам, що розвиваються. Ми хочемо миру без воєн, а для його забезпечення у Південній Атлантиці прагнемо до співпраці з вашою країною у галузі оборони» [11].

Прикладом військової співпраці між двома країнами є спільний проект військово-повітряних сил Бразилії та Південної Африки по виробництву ракет «A-Darter», розпочатий 2006 р. [12]. Бразилія вклала \$195 млн. у спільні підприємства, які мають розпочати виробництво ракет наприкінці 2013 року.

Крім того, Бразилія щорічно, починаючи з 2003 року, проводить тренувальні військово-морської операції з Індією та ПАР під назвою IBISAMAR, останні з яких відбулися у березні 2013 року.

Говорячи про бразильсько-південноафриканську співпрацю в економічній сфері,

варто навести конкретні цифри: якщо за часів президентства Л.І. Лула да Сілви торгівля між країнами виросла фактично втричі, досягнувши \$2,5 млрд. у 2008 р., то вже за президентства Д. Руссефф у 2011 р. спільний торгівельний оборот склав \$3,1 млрд., тобто спостерігається позитивна динаміка [1]. Основу торгівельного обороту між країнами складають: автомобілі та запчастини до них, електрообладнання, тютюн, зерно, сталь і пластик, які експортуються Бразилією; і дорожочінні метали, вугілля, двигуни, сталь, феросплави, вуглеводні, гербіциди, які експортує Південна Африка.

Що стосується гуманітарного співробітництва, то Бразилія надає допомогу Південній Африці у боротьбі з епідемією ВІЛ, яка у країні досягла дійсно критичної позначки – станом на 2010 р. $\frac{2}{3}$ населення є ВІЛ-інфікованим. Між представниками Міністерств охорони здоров'я країн відбуваються щорічні зустрічі та консультації, бразильські фахівці допомагають відкривати медичні пункти та лабораторії у найвіддаленіших куточках Південно-Африканської Республіки в цілях надання допомоги інфікованому населенню та проведення роз'яснювальної роботи по попередженню поширення захворювання [5].

Зважаючи на позитивну динаміку останнього десятиріччя, на думку автора, африканський вектор і надалі залишатиметься одним із пріоритетних для бразильської зовнішньої політики – і для цього є низка вагомих причин.

Не слід забувати, що Бразилія сьогодні займає на міжнародній арені особливе місце: ця «країна-континент» за своїми людськими та природним ресурсам, за рівнем і темпами розвитку економіки, науки і техніки, за питомою вагою у регіональних і глобальних справах постає в якості однієї з провідних держав нової світової системи.

Крім того, саме зараз, на початку другої декади ХХІ ст., у світлі великого геополітичного суперництва провідних міжнародних акторів за сфери впливу, Африканський континент набуває особливої ціни з точки зору джерел мінеральної сировини, адже тут дислоковані багатющі родовища алмазів, золота, урану та нафти. Саме ене-

ргетичні ресурси становлять для Бразилії особливий інтерес, адже традиційно слабкою ланкою національної економіки є енергетичний сектор. Вирішення цієї проблеми знайдено шляхом диверсифікації енергоносіїв: поставка нафти з Анголи, Нігерії, газу з Мозамбіку, застосування джерел альтернативної енергетики (перспективним полем у цьому плані є Гвінея-Біссау).

Отже, з 1 січня 2013 р. змінилося керівництво Федеративної Республіки Бразилії, проте не змінилася серйозність підходу до африканського вектора зовнішньої політики та співробітництва з країнами CPLP зокрема. Ангола та Мозамбік, традиційно, залишаються ключовими партнерами на континенті з числа ПАЛОП, про що свідчить візит у жовтні 2011 р. Ділми Руссефф до даних країн. Неприємним фактом у співробітництві Бразилії з португаломовними країнами Африканського континенту стало те, що фактично всі бразильські ініціативи в Гвінеї-Біссау були припинені у зв'язку з державним переворотом гвінейських військових, який відбувся 12 квітня 2012 р.

Нова адміністрація Бразилії на чолі з Ділмою Руссефф продовжує вести інтенсивний бразильсько-південноафриканський діалог на двох- та багатосторонній основі: швидкими темпами розвиваються торгівельні відносини (у 2011 р. торгівельний оборот між країнами склав \$3,1 млрд.), проводяться спільні воєнно-морські навчання, Бразилія надає гуманітарну допомогу ПАР у боротьбі з вірусом ВІЛ-СНІД.

Зважаючи на позитивну динаміку останнього десятиріччя, на думку авторів, африканський вектор і надалі залишатиметься одним із пріоритетних для бразильської зовнішньої політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сударев В. Восходящие страны-гиганты на мировой сцене XXI века / В. Сударев // Латинская Америка. – 2005. – №5. – С.23-28.

2. Antonio de Assis R. A politica externa Brasileira para o continente Africano / R. Antonio de Assis – Rio de Janeiro: Escola Superior de Guerra, 2012. – 127 p.

3. Cervo A. Brazil's rise on the international scene: Brazil and the World / A. Cervo // Revista Brasileira de Política Internacional. – 2010. – №11. – P.7-32.

4. Eiras R. Portugal, Brazil and CPLP: the road for Lusophone Smart Energy Security diplomacy / Ruben Eiras // IPRIS. Lusophone Countries Bulletin. – 2011. – November. – P.1-3.

5. Giaccaglia C. Estrategias de «quodlibet» en el escenario internacional contemporáneo: las acciones de India, Brasil y Sudáfrica (IBSA) en los ámbitos multilaterales / C. Giaccaglia // Revista Brasileira de Política Internacional. – 2012. – №2. – P.90-108.

6. Comunicado Conjunto por ocasião da visita da Presidenta Dilma Rousseff a Moçambique – Maputo, 19 de outubro de 2011 [Електронний ресурс] // МЗС Бразилії. – Режим доступу: <http://www.itamaraty.gov.br/sala-de-imprensa/notas-a-imprensa/comunicado-conjunto-por-ocasio-da-visita-da-presidenta-dilma-rousseff-a-mocambique-maputo-19-de-outubro-de-2011/>

7. Saraiva M. As estratégias de cooperação Sul-Sul nos marcos da política externa brasileira / M. Saraiva // Revista Brasileira de Política Internacional. – 2011. – №2. – P.9-17.

8. Discurso da Presidenta da República, Dilma Rousseff, abertura do Debate Geral da 66a Assembleia Geral das Nações Unidas – Nova York, 2011 [Електронний ресурс] // Бразильський урядовий портал – Режим доступу: <http://www2.planalto.gov.br/>

9. A 9ª Conferência de Chefes de Estado e de Governo. – Maputo, 2012 [Електронний ресурс] // Сайт Співдружності португаломовних країн – Режим доступу: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=316&Action=1&NewsId=2193&M=NewsV2&PID=304>

10. Discurso da Presidenta da República, Dilma Rousseff, durante Reunião Plenária da V Cúpula do Ibas. – Pretória, 2011 [Електронний ресурс] // Бразильський урядовий портал – Режим доступу: <http://www2.planalto.gov.br/>

11. Discurso da Senhor Presidente da Republica no almoço que oferece por ocasio da visita ao Brasil do Presidente da Africa do Sul, Nelson Mandela. – Brasilia, 1998 [Електронний ресурс] // Бразильський урядовий портал – Режим доступу: <http://www.mre.gov.br>

12. Saraiva J. The new Africa and Brazil in the Lula era: the rebirth of Brazilian Atlantic Policy / J. Saraiva // Revista Brasileira de Política Internacional. – 2010. – №12. – P.23-34.

Богданова Тетяна, Дольна Надія Бразильсько-африканський діалог за адміністрації президента Ділми Руссефф (2011-2013 рр.)

В даній статті розглядається африканський вектор зовнішньої політики Бразилії за президентства Д. Руссефф, окреслюється коло ключових сфер та основних суб'єктів співробітництва. Автор дійшов до висновку про результативність та подальшу пріоритетність

африканського вектору для бразильської зовнішньої політики.

Ключові слова: африканський вектор, зовнішня політика, португаломовні країни, ПАР (Південноафриканська Республіка), співробітництво, угода

Богданова Тат'яна, Дольна Надежда Бразильско-африканский диалог при администрации президента Дилмы Руссефф (2011-2013 гг.)

В данной статье рассматривается африканский вектор внешней политики Бразилии при президентстве Д. Руссефф, определяется круг ключевых сфер и основных субъектов сотрудничества. Автор пришел к выводу о результативности и дальнейшей приоритетности африканского вектора для бразильской внешней политики.

Ключевые слова: африканский вектор, внешняя политика, португалоязычные страны, ЮАР (Южноафриканская Республика), сотрудничество, соглашение

Bogdanova Tatiana, Dolna Nadiya Brazilian-African dialogue on the administration of President Dilma Russeff (2011-2013)

African vector of Brazil's foreign policy under D. Russeff presidency is considered and the range of key spheres and main actors are determined. The author came to the conclusion about the African vector's effectiveness and further priority within Brazilian foreign policy.

Keywords: African vector, foreign policy, Portuguese-speaking countries, South Africa (South African Republic), cooperation, agreement

Рецензенти:

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 27.03.2013 р.